

ת נ "ך

לבתי ספר דתיים

יחידת לימוד אחת לכיתה י"א או לכיתה י"ב
לנבחנים המשלימים ל-5 יח"ל

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	—	פרק שלא נלמד	—	(8×4)	—	32	נקודות
פרק שני	—	נביאים וכתובים	—	(17×4)	—	68	<u>נקודות</u>
		סה"כ	—			100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים.

ד. הוראות מיוחדות: העתקה של פסוקים או של דברי הפרשן בלבד לא תתקבל כתשובה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — פרק שלא נלמד (32 נקודות)

נספח: תהלים, מזמור פ"ב.

עיין בנספח, וענה על כל השאלות 1-4 (לכל שאלה — 8 נקודות).

1. במזמור פ"ב נזכרת המילה "א-להים" ארבע פעמים בשתי משמעויות שונות.

א. על פי רד"ק לפסוק א', ציין שני פירושים אפשריים למילה "א-להים". (4 נקודות)

ב. על פי אבן עזרא לפסוק א', ציין פירוש נוסף למילה "א-להים". (4 נקודות)

2. א. (1) הסבר את התוכחה שבפסוק ב'.

(2) הסבר את הדרישה שבפסוק ג', ואת הדרישה שבפסוק ד'.

(4 נקודות)

ב. "עֲנֵי וְרֵשׁ הַצְּדִיקוֹ" (פסוק ג').

מה קשה לרד"ק במילים האלה, וכיצד הוא מיישב את הקושי? (4 נקודות)

3. עיין בפסוק ה'.

א. על פי רד"ק, מה פירוש המילים "בחשכה יתהלכו"? (4 נקודות)

ב. הסבר את פסוק ה' על פי מלבי"ם. (4 נקודות)

4. עיין בפסוק ח'.

א. את מי המשורר מבקש מא-להים לשפוט על פי רש"י, ואת מי הוא מבקש מא-להים לשפוט

על פי רד"ק? (4 נקודות)

ב. הסבר את הקשר בין החלק השני של פסוק ח' ("כי אתה תנחל בכל הגוים") לחלק הראשון

של הפסוק, על פי רש"י ועל פי רד"ק. (4 נקודות)

המשך בעמוד 3

פרק שני — נביאים וכתובים (68 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על ארבע מהשאלות 5-11, מהן לפחות על אחת מהשאלות 10-11.

(לכל שאלה — 17 נקודות)

5. עיין במלכים ב, פרק כ"ג.

בפרק זה מתואר הליך של תיקון שהמלך יאשיהו עשה בממלכת יהודה.

א. (1) עיין בפסוקים ד'-י"א.

מהו המצב שיאשיהו נאבק לתקנו, על פי הפסוקים האלה?

ציין שתי פעולות שעשה יאשיהו במקדש ושתי פעולות שעשה ברחבי הממלכה, לתיקון המצב.

(2) עיין בפסוקים כ"א-כ"ג ובדברי מלבי"ם לפסוק כ"א שלפניך.

"ו'יצו המלך' - ... שגם פסח מצרים היה עיקר עניינו לבטל תועבת מצרים שהיו עובדים

למזל טלה, כמו שנאמר (שמות, ח', כ"ב) 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו'."

לפי מלבי"ם, מדוע בחר המלך יאשיהו דווקא בהקרבת קרבן הפסח כדי לציין

את השיא של הליך התיקון שעשה?

ב. (1) עיין בפסוקים ט"ו-כ, ובמלכים א, פרק י"ג, והסבר את הקשר שבין שני הקטעים.

(2) עיין בפסוק י"ט ובפירוש רד"ק שלפניך.

"ואשר בערי שִׁמְרוֹן - והלוא הכותיים היו יושבים בשִׁמְרוֹן וישראל גלו מהם אלא הבמות

היו עדיין קיימים וגם שארית נשארה בארץ אחר גלות ישראל מפורזים בארץ זעיר שם

זעיר שם והיו עובדים עבודת גילולים עדיין... ורבותינו ז"ל אמרו כי ירמיהו החזיר מעשרת

השבטים ומלך עליהם יאשיהו".

לפי רד"ק, מדוע הרחיב יאשיהו את הליך התיקון גם לערי שומרון, אף שלא היו חלק

מממלכת יהודה?

המשך בעמוד 4

6. עיין ביחזקאל, פרק י"ח.

- א. (1) בפסוקים א'-ב' יחזקאל מצטט אמרה שהייתה מקובלת בפי העם.
בָּאֵר את האמרה, והסבר את התפיסה שהיא מבטאת.
- (2) בפסוקים ג'-ד' יחזקאל דוחה אמרה זו של העם באמצעות אמרה אחרת.
בָּאֵר את האמרה של יחזקאל, והסבר את התפיסה שהיא מבטאת.
- ב. בפסוקים ה'-ט' מתוארת התנהגות אופיינית לצדיק.
- (1) חלק מהמעשים של הצדיק המתוארים בפסוקים אלה מקבילים לציווים שבעשרת הדיברות.

- ציין שני מעשים כאלה, וכתוב לאיזה ציווי מעשרת הדיברות מקביל כל אחד מהם.
- (2) ציין שני מעשים נוספים של הצדיק הנזכרים בפסוקים האלה, והסבר כל אחד מהם.

7. עיין בעמוס, פרקים א'-ב'.

- א. נבואות עמוס בפרקים האלה כתובות בסגנון הדגם המספרי העולה:

"כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעִים... וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֶשְׁכֶּנּוּ."

עיין בשני המקורות שלפניך.

"תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: אדם עובר עברה פעם ראשונה מוחלין לו, שנייה מוחלין לו, שלישית מוחלין לו, רביעית אין מוחלין לו, שנאמר: 'כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו' (עמוס ב')."

(תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף פ"ו ע"ב)

"אף על פי שעברו על שלושה עברות חמורות, והן עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, לא נחתם גזר דינם לִפְנֵי להחריב ארצם ולהגלותם על ידי מלך אשור, אלא על החמס, והוא הרביעי, ועליו הענישם על כל מה שעשו (בראשית, ו', י"ג)."

(רד"ק לעמוס ב', פסוק ו')

כיצד מסביר כל אחד מהמקורות האלה את דגם נבואת עמוס בפרקים א'-ב'?

- ב. (1) בפרק ב', פסוקים ו'-ח' מפורטות שבע עברות של ישראל, המעידות על השחיתות החברתית של העם.
ציין ארבע מן העברות, והסבר אותן.
- (2) בפרק ב', פסוק י' ובפרק ט', פסוק ז' הנביא מזכיר את יציאת מצרים.
הסבר מדוע יציאת מצרים מוזכרת בכל אחד מן המקורות האלה.

8. עיין ב**תהלים**, מזמור ט"ו.

א. עיין בפסוק א' ובשני הפירושים שלפניך.

רד"ק: "אהלך", הוא השמים, וכִּנָּה אותם באוהל, לפי שהם מתוחים כאוהל. ו'הר קדשך' הוא הר המוריה ששם בית המקדש, לפי שהוא המקום הנכבד בארץ... ואמר: מי שעשה המעשים האלה בחייו תשכון נשמתו במקום הכבוד אחר מותו".

מצודת דוד: "מי יגור" – כאילו שואל אתה ה' מי הוא הראוי לדור באהלך וזהו בית המקדש כי אין כולם ראויים".

(1) למי מתייחס הפועל "יגור", על פי **כל אחד** מהפרשנים?

(2) מה פירוש המילה "אוהלך", על פי **כל אחד** מהפרשנים?

ב. במזמור זה מוזכרות אחת-עשרה הנהגות ראויות.

(1) הסבר את ההנהגה "נִשְׁבַּע לְהִרְעוֹלָא יָמֶר" (פסוק ד').

(2) עיין בפסוק ה' ובדברי רד"ק שלפניך.

"וְשָׁחַד עַל נָקִי לֹא לִקְחָהּ" – ... אם להטות דין כבר אמר: 'לא עשה לרעהו רעה' וזה בכללו, אלא אפילו לא הטא הדין כי נקי הוא בדין, אלא שהנותן **לֹא** חשב כי יעשה כן, אף על פי כן לא לקח ממון מבעל דין לעולם".

הסבר את ההנהגה "שָׁחַד עַל נָקִי לֹא לִקְחָהּ", לפי דברי רד"ק.

9. עיין ב**קהלת**, פרק י"ב, פסוקים א'-ח'.

א. (1) כיצד מתקשר תיאור הזְקָנָה בקטע זה לנאמר בפרק י"א, פסוקים ח'-י'?

(2) בפסוק ג' קהלת משתמש בארבעה דימויים כדי לתאר את תהליך ההזדקנות.

הסבר מהו תהליך ההזדקנות ש**כל אחד** מהדימויים האלה מתאר.

ב. (1) הסבר את הקשר בין הנאמר בפסוק ז' ובין הנאמר בפרק ג', פסוקים כ'-כ"א.

(2) "וְהָרִיחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֵל-לִקִּים אֲשֶׁר נִתְּנָה" (פסוק ז').

עיין במדרש שלפניך.

"תִּתֶּנָּה לוֹ כִּמוֹ שֶׁנִּתְּנָה לָךְ בְּטִהְרָה, אִף אֶתָּה בְּטִהְרָה".

(תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קנ"ב ע"ב)

מה מדרש זה מוסיף על פשט הפסוק?

◀ המשך בעמוד 6

שים לב: עליך לענות לפחות על אחת מהשאלות 10-11.

10. עיין בישעיה, פרק ה', פסוקים א'-ז'.

א. מדוע השתמש הנביא בדבריו במשל?

ב. (1) ציין והסבר שלוש פעולות שעשה בעל הכרם לשם גידולו.

(2) בפסוקים אלה מצוינות שלוש אכזבות.

צטט את שלושת ביטויי האכזבה בפסוקים, והסבר כל אחד מהם.

ג. "ועל העבים אצנה מהמטיר עליו מטר" (פסוק ו').

תרגום יונתן: "ועל נביא אפקיד דלא יתנבון עליהון (= ועל הנביאים אצווה שלא יתנבאו עליהם)".

רד"ק: "שאמנע ברכתי מארצם, כמו שכתוב 'ועצר את השמים ולא יהיה מטר'".

מה ההבדל בין העונש של העם לפי תרגום יונתן ובין העונש שלהם לפי רד"ק?

11. עיין בישעיה, פרק ל', פסוקים ו'-כ'.

א. מה הם שני החטאים שעליהם הנביא מוכיח את העם בפסוקים ו'-י"א?

ב. הסבר את הקשר בין דברי הנביא בפסוק י"ז "אֶלֶף אֶחָד מִפְּנֵי גִעְרַת אֶחָד מִפְּנֵי גִעְרַת חֲמִשָּׁה

תִּנְסֹו, ובין דברי הברכה שבויקרא, כ"ו, ח': "וְרִדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רִבְבָה יִרְדְּפוּ".

ג. המילה "מוריק" נזכרת בפסוק כ' פעמיים, בשני מובנים שונים.

עיין בדברי מלבי"ם שלפניך.

"לא יכנף" – ויעופף; "מוריק" – היורה והמלקוש, הגשם לא יעופף... כי יהיו גשמים בעתם

ותחזור הברכה.

"ויהיו עיניך ראות את מוריק" – ... שיורה אותך הדרך הישרה לא תעלים עוד עיניך ממנו".

(1) על פי מלבי"ם, הסבר את שני המובנים של המילה "מוריק" בפסוק זה.

(2) הסבר את שני השלבים בברכת ה' המתוארת בפסוק כ', לפי מלבי"ם.

בהצלחה!

נספח – תהלים, מזמור פ"ב

- (א) מזמור לאסף אֶל־הַיָּם נָצַב בַּעֲדַת אֶל־בְּקָרְבַּ אֶל־הַיָּם יִשְׁפֹּט:
 (ב) עַד מָתִי תִשְׁפָּטוּ עוֹלָם וּפְנֵי רַשָּׁעִים תִּשְׁאוּ סֵלָה:
 (ג) שִׁפְטוּ דָל וְיִתּוֹם עֲנִי וְרֵשַׁע הִצְדִּיקוּ:
 (ד) פִּלְטוּ דָל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רַשָּׁעִים הִצִּילוּ:
 (ה) לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֻׁכָה יִתְהַלְכוּ יְמוּטוֹ כָּל מוֹסְדֵי אֶרֶץ:
 (ו) אֲנִי אִמְרָתִי אֶל־הַיָּם וְאֵתָם וּבְנֵי עֲלִיוֹן כָּל־כֶּם:
 (ז) אֲכַן כְּאֶדָם תִּמְוֹתוֹן וּכְאֶחָד הַשָּׁרִים תִּפְלוּ:
 (ח) קוֹמָה אֶל־הַיָּם שִׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִּנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם:

רד"ק

- (א) מזמור לאסף אֶל־הַיָּם נָצַב בַּעֲדַת אֶל־בְּקָרְבַּ אֶל־הַיָּם יִשְׁפֹּט - זה המזמור נאמר על השופטים שהיו שופטים בְּעוֹלָם, [...] אמר אֶל־הַיָּם נָצַב בַּעֲדַת אֶל־בְּקָרְבַּ - כלומר כבודו עמכם להשיג במעשיכם, כמו שכתוב: "רַק אַתְּכֶם יִדְעֵתִי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם" (עמוס ג', ב'). בקרב אלהים, בקרב הדיינים, והוא לשפוט הַיָּשָׁר כמו שצוה אותם, ואם לא יעשו כן יודע ופוקד עליהם עונותם.
 (ג) הַצִּדִּיקוּ - כשיהיה הצדק עמהם הצדיקו אותם ולא תיראו מהעושים ולא תשאו פניהם.
 (ה) לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ - השופטים [...] כאילו לא ידעו ולא יבינו דבר המשפט ובחשיכה יתהלכו בו כי השוחד יעוור.
 יְמוּטוֹ כָּל מוֹסְדֵי אֶרֶץ - מפני מעשיהם ימוטו כל מוסדות ארץ ויחרוב העולם כי המבול בא לעולם מפני החמס.
 (ו) אֲנִי אִמְרָתִי אֶל־הַיָּם אֵתָם - כי השופטים נקראו אלוהים כשהם שופטי אמת, כמו שאמר "עד האלהים יבא דבר שניהם" (שמות כ"ב, ח'). כמו שנקראו צבאות מעלה אלהים שעושים שליחות בוראם לשפוט ולנהוג העולם. ועליהם נאמר (דברים י, י"ז). "אלהי האלהים ואדוני האדונים", אומר כי הקדוש ברוך הוא הוא אֶל־הַיָּם צבאות מעלה שהם אלהים ואדונים ומנהיגים העולם כְּמִצְוֹת בוראם, אני אמרתי שתהיו אלהים באמת ותדמו לבני עליון שנקראו גם כן אלהים ותשפטו באמת וביושר, כי יש לכם שיתוף עם בני עליון.
 (ח) קוֹמָה אֶל־הַיָּם - אחר שאין בשופטים שופטי אמת צריך שתשפטו אתה הארץ ותקח משפט העניים מעושיהם.
 כִּי אַתָּה תִּנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם - אתה תנחל העניים והעשוקים באיזה עם שיהיו, כלומר הם נחלתך, כי ברוב העניים והעשוקים הם דְּכָאֵי רוח ואנשי אמת.

אבן עזרא

- (א) מזמור לאסף אֶל־הַיָּם - טעם נצב בעדת אֶל־ל הכבוד שהוא עם עדת ישראל. בקרב אֶל־הַיָּם - הם המלאכים שהם האֶל־הַיָּם וצבא השמים בני האֶל־הַיָּם כי על ידי המלאכים הם כל משפט אֶל־הַיָּם בארץ ויש אומרים כי בקרב אֶל־הַיָּם כמו אֶל־הַיָּם לא תקלל והטעם כי הוא בקרבם ויש להם לישמר שלא ישפטו עול.
 (ח) קוֹמָה - תפילת המשורר או ידבר על לשון הצועקים חמס או דרך נבואה [...] ורבי יהודה הלוי אמר אתה תהיה נחלה לצועקים בכל הגויים.

רש"י

- (ח) קוֹמָה אֶל־הַיָּם - אסף התחיל להתפלל שיקום ויכריע אותם הדיינים המקולקלין מִיִּשְׂרָאֵל.
 כִּי אַתָּה - הוא הנוחל הגויים והכל בידך לשפוט.

מצודת דוד

- (א) בַּעֲדַת אֶל־בְּקָרְבַּ - בתוך הדיינים השופטים לראות אם עושים משפט אמת.
 בְּקָרְבַּ - יושב בקרב הדיינים וכאלו ישפוט עמהם וכפל הדבר לחזוק.
 (ב) עַד מָתִי - הואיל וכן אם כן עד מתי תשפטו עול ולעולם תשאו פני הרשעים להחניפם בדבר המשפט.
 (ג) שִׁפְטוּ - לא כן עשו כי אם שפטו דל ויתום במשפט הראוי ולא תרחמו עליהם במשפט. הַצִּדִּיקוּ - בעת המשפט אם הוא צדיק בריבו ולא תאמרו אזכה במשפט את העשיר בעל דינו שלא לביישו ואחר זה אודיעו שהדין עם שכנגדו.
 (ד) פִּלְטוּ - מיד הבא לעשקם.
 (ה) לֹא יָדְעוּ - אין הדיינים נותנים לב לדעת ולהבין חומר העון והרי הם כההולך בחשיכה ואינו יודע במה יכשל. יְמוּטוֹ - הלא בעבור קלקול הדין ימוטו מוסדי הארץ והיא קרובה לפול כי על שלשה דברים העולם עומד והדין אחד מהם כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה.
 (ו) אֲנִי אִמְרָתִי - אמר בשם ה' הנה כאשר צויתי אתכם על הדינים אמרתי אז שבעבורם תהיו כמלאכים ולא תשלטו בכם המיתה.
 וּבְנֵי עֲלִיוֹן - כפל הדבר במה שנאמר.
 (ז) אֲכַן - באמת הואיל ואין אתם נזהרים בה תמותו כמו שמת אדם הראשון על שלא נזהר במצותי.
 (ח) שִׁפְטָה הָאָרֶץ - שפוט אתה דין עני ואביון.
 כִּי אַתָּה תִּנְחַל וּגו' - הלא אף בכל גווי הארץ תאהב העניים דכאי הרוח והנחלתם לך לנחלה לזה שפוט את משפטם.

מלבי"ם

- (ה) בַּחֲשֻׁכָה יִתְהַלְכוּ - מציין את המשפט שהוא אור העולם והוא מוסדות תבל, ועל ידי העדר המשפט יתהלכו בחשכה וימוטו כל מוסדי ארץ, ורוצה לאמר שמשפט מחזיק ישוב הארץ בשני אופנים, א[מ] מצד הגמול האֶל־הַיָּם שאם אין דין למטה ימנע אורו והשפעתו מלמעלה ובחשכה יתהלכו, ב[מ] מצד הטבע שאז איש את רעהו חיים בלעו ואי־אפשר שיתקיים הישוב המדיני, ועל ידי זה ימוטו כל מוסדי ארץ.
 (ח) קוֹמָה - עתה יסב המשורר פניו אל ה' האומר זאת, ואומר אליו למה תדבר אל אלה בני עולה שהם ישפטו את הארץ והם יהיה להם חלק בארץ כא־להים, הם לא ינחלו את הארץ כי הם מוכנים למות, והם לא ישפטו אותה בצדק, קוֹמָה אֶל־הַיָּם ואתה שפטה הארץ, כי אתה בראת אותה ואתה תנחל בכל הגוים כי היא שלך לעולם, ועליך לקיימה ולהעמידה על ידי משפט, ולכן אתה שפטה הארץ.